پایه ی پنجم ابتدایی

تجوید (۳)

سطح دو

اخفاء

غنه

ادغام

احکام نون ساکن و تنوین

احکام نون ساکن و تنوین

قلب

احکام میم ساکنه

اظهار

ادغام

اخفاء

اظهار

قلب

احکام میم ساکنه

قلب

غنه

احکام نون ساکن و تنوین

تألیف : گروه خود آموز و تجوید

بسم الله الرحمن الرحیم

پایه پنجم ابتدایی

تجوید (۳)

تهیه و تنظیم: گروه خود آموز و تجوید

عنوان و نام پدیدآور	: تجوید (۳) پایه پنجم ابتدایی/ تهیه و تنظیم گروه خودآموز و تجوید [کمیته‌ی مکتب‌خانه‌های جنوب]: زیر نظر کمیته‌ی مکتب‌خانه‌های جنوب.
مشخصات نشر	: تهران: مردم سالاری، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۶ ص.
شابک	: ۵۵۰۰ ریال: 978-600-5339-08-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: قرآن -- تجوید
موضوع	: قرآن -- قرائت
شناسه افزوده	: شورای عالی مدارس اهل سنت جنوب ایران. کمیته مکتب‌خانه‌ها. گروه خودآموز و تجوید
شناسه افزوده	: شورای عالی مدارس اهل سنت جنوب ایران. کمیته مکتب‌خانه‌ها
رده بندی کنگره	: BPV۴/۵/ت۳۵ ۱۳۸۸
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۱۵۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۷۱۶۸۳۹

نام کتاب : تجوید (۳)

ناشر : مردم سالاری

مولف : گروه خودآموز و تجوید

طراح و صفحه آرا : نشر احسان

نوبت چاپ : اول ۱۳۸۹

شمارگان : ۵۰۰۰ جلد

قیمت : ۵۵۰۰ ریال

شابک : ۶-۰۸-۵۳۳۹-۶۰۰-۹۷۸

((بر اساس منابع اهل سنت))

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العالمين و الصلاة والسلام علي سيدنا محمد و علي آله و صحبه أجمعين، أما بعد:

سخنی با معلمان قرآن

همکار گرامی، هم اینک که خداوند متعال من و شما را به عنوان معلم قرآن انتخاب نموده و در مقام شامخ تدریس کلامش جای داده است، به شکرانه‌ی این نعمت بزرگ لازم است همواره این منت عظیم را به خاطر داشته و جایگاه حقیقی خود را بشناسیم و جهت بالا بردن سطح علمی خود و دیگران تا حد مطلوب سعی و تلاش نمائیم.

همکار گرامی، افرادی که جهت یادگیری قرآن به ما روی آورده‌اند و خالصانه به خدمت قرآن می‌آیند فرزندان، برادران و خواهران ما هستند، لذا همیشه با این دید به آنها نگاه کنیم و از محبت به آنها کوتاهی نورزیم و با توکل بر خداوند عزوجل کارمان را آغاز نماییم، و همواره از درگاه او رضایت و خشنودیش را بجوییم زیرا تنها اوست که بر هر چیزی قادر است. به امید اینکه همه‌ی ما را مشمول این سخن گهربار پیامبر ﷺ قرار دهد که فرمودند: (خیرکم من تعلم القرآن و علمه) «بهترین شما کسی است که قرآن را یاد بگیرد و آن را (به دیگران) یاد دهد».

ویژگیهای جزوه

۱- این جزوه در هشت درس برای مدت دو ماه و هفته‌ای یک جلسه تنظیم شده است.

۲- برای هر درس مثالهایی آورده شده که با استفاده از آنها موضوع درس توضیح داده شده است.

۳- در پایان هر درس تمرین هایی بعنوان (کار در کلاس) گذاشته شده که معلم همراه با دانش آموزان آنها را در کلاس حل نمایند.

۴- در پایان هر درس تمرین هایی به عنوان (کار در خانه) قرار داده شده که حل آنها به عهده‌ی دانش آموز می باشد.

روش تدریس

۱- معلم پس از حمد و ثنای خداوند متعال و درود سلام بر رسول اکرم ﷺ عنوان درس را روی تخته نوشته و با استفاده از مثال ها آن را به خوبی به دانش آموز تفهیم نماید.

۲- معلم برای (قسمت کار درکلاس) از تک تک دانش آموزان بخواهد که

تمرین ها را به صورت عملی انجام دهند و خود بر آنها نظارت داشته باشد.
۳- معلم در هر جلسه(قسمت کار در خانه) را که توسط دانش آموزان حل شده بررسی نماید.

سخنی با دانش آموزان عزیز

از آنجایی که خداوند مهربان از تمامی همسن و سالانتان شما را برای یادگیری کلام پاکش انتخاب نموده، جای بسی شکر و سپاس است باید این فرصت را غنیمت شمرده و خالصانه با سعی و تلاش بیشتری به یادگیری دقیق قرآن بپردازیم. ما دانش آموزان قرآن باید به معلمان خود احترام گذاشته و برای حفظ نظم و انضباط از بهترین ها باشیم و سعی کنیم که همواره خدا را حاضر و ناظر بر اعمال و رفتار خود بدانیم.
روش صحیح خواندن قرآن و معنای آن را یاد بگیریم و همواره بکوشیم که در زندگی خود به آن عمل نماییم.

آنچه در این شماره می خوانیم

یادآوری

با مطالب زیر در گذشته آشنا شدیم:

۱ .علامتهای وقف

۲ .صفات حروف: استعلاء ، استفال ، قلقله

۳ .تفخیم و ترقیق « راء »

۴ .مد

اکنون این درسها را در تمرینهای زیر مرور می کنیم:

﴿ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا كُونُوا أَنصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى
اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ فَآمَنَت طَّائِفَةٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَت
طَّائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾ ﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

﴿ لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ حَتَّىٰ
تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾ رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ
﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَا
أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا
الزَّكَاةَ وَذَٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ إِنَّ
الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾ جَزَاؤُهُمْ
عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَّضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾ ﴾

درس ۲

غنه

غنه: صدایی است هنگام تلفظ «ن» و «م» در بینی ایجاد می شود.
یکی از حالتهای غنه هنگامی است که نون و میم مشدد باشند.

مانند: ﴿إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّٰتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾﴾ ﴿عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ ﴿١﴾
عَنِ ٱلنَّبَإِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢﴾﴾ ﴿رَسُولٌ مِّنَ ٱللَّهِ يَتْلُوا۟ صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴿٢﴾﴾
﴿ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨﴾﴾

کار در کلاس

سوره‌ی الرحمن را تلاوت کرده و موارد غنه آن را بیابید.

کار در خانه

۱- سه مثال برای غنه‌ی نون مشدد بزنید.
۲- سه مثال برای غنه‌ی میم مشدد بزنید.

تمرین های عمومی

۱- غنه را تعریف کنید و یک مثال بزنید.
۲- قلب در تجوید به چه معناست؟ مثال بزنید.
۳- اخفاء نون ساکن و تنوین چیست؟ مثال بزنید.
۴- منظور از ادغام میم ساکن چیست؟ مثال بزنید.
۵- اظهار میم ساکن چه وقت صورت می گیرد؟ مثال بزنید.
۶- شدید ترین حالتهای اظهار میم ساکن چه وقت است؟ برای هر کدام مثال بزنید.

احکام نون ساکن و تنوین

برای چگونگی خواندن نون ساکن (نْ) و تنوین (ً ٍ ٌ) باید به حروف بعد از آن توجه کنیم.
نون ساکن و تنوین چهار حکم متفاوت دارند که عبارتند از:

۱- اظهار   ۲- ادغام   ۳- قلب   ۴- اخفاء

در این درس با حکم (اظهار) آشنا می شویم.
اظهار: یعنی ظاهر کردن و آشکار نمودن.
در اینجا منظور واضح و آشکار تلفظ نمودن نون ساکن و تنوین است هنگامی که بعد از آنها حروف حلق بیاید که حروف حلق عبارتند از « ء ، ه ، ح ، خ ، ع ، غ »

مثال برای نون ساکن

مَنْ هُوَ ، مَنْ أَعْطَىٰ ، وَٱنْحَرْ ، مَنْ خَلَقَ ، أَنْعَمْتَ ، مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ .

مثال برای تنوین: سَلَٰمٌ هِيَ ، طَيْرًا أَبَابِيلَ ، وَلَيَالٍ عَشْرٍ ، أَجْرٌ غَيْرُ ، ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ، عَلِيمًا حَكِيمًا .

کار در کلاس

۱- حروف اظهار را نام ببرید و برای هر کدام مثال بیابید.
۲- سوره‌ی انشقاق را بخوانید و موارد اظهار را در آن مشخص کنید.

کار در خانه

۱ - احکام نون ساکن و تنوین را بنویسد.
۲- منظور از اظهار چیست.
۳- موارد اظهار را در سوره‌ی الغاشیه بیابید.

ادغام

درس ۴

ادغام: هرگاه بعد از (تنوین یا نون ساکن) یکی از حروف (ی ، ر ، م ، ل ، و ، ن) بیاید تنوین یا نون ساکن را نمی خوانیم و حرف بعد از آن را مشدّد می کنیم.

مثال: الف) برای نون ساکن

مِن لَّدُنكَ خوانده می شود مِلَّدُنک

عَن وَالِدِهِ خوانده می شود عَوَّالِدِهِ

وَمَن يَعْمَلْ خوانده می شود وَمَيَّعْمَل

مِّن مَّغْرَمٍ خوانده می شود مِمَّغْرَم

مِّن رَّبِّهِۦ خوانده می شود مِرَّبِّه

وَلَن نُّشْرِكَ خوانده می شود ولَنُّشرِکَ

ب)تنوین:

نَفَرٌ مِّنَ ٱلْجِنِّ خوانده می شود نَفَرُمِّن

خَيْرًا يَرَهُۥ خوانده می شود خَيْرَا يَّرَهَ

تَوْبَةً نَّصُوحًا ← خوانده می شود ← تَوْبَةَ نَّصُوحا

غَفُورٌ رَّحِيمٌ ← خوانده می شود ← غَفُورُ رَّحيم

نَارًا وَقُودُهَا ← خوانده می شود ← نارَ وَّقودها

هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ← خوانده می شود ← همزةِ لُّمزَه

کار در کلاس

۱- در سوره « واقعه » موارد (اظهار و ادغام) را پیدا کنید.

۲- تفاوت ادغام در هُدًى لِلْمُتَّقِينَ و وَمَن يَتَوَلَّ چیست؟

کار در خانه

۱- منظور از ادغام چیست؟

۲- حروف ادغام چند تاست برای هر کدام یک مثال بزنید.

قلب

قلب: هر گاه بعد از « تنوین یا نون ساکن » حرف « ب » بیاید تنوین یا نون ساکن به « م » تبدیل می شود و این میم باغنه در باء اخفاء می شود.

مثال:

مِنۡ بَعۡدِ	خوانده می شود	مِمۡبَعد
أَنۢبِيَآءَ	خوانده می شود	امبیاء
بِذَنۢبِهِمۡ	خوانده می شود	بذمبهم
كَسَرَابِۭ بِقِيعَةٍ	خوانده می شود	کسرابِمبقیعه
سَمِيعُۢ بَصِيرٌ	خوانده می شود	سمیعُمبصیر
لُوطِۭ بِٱلنُّذُرِ	خوانده می شود	لوطمبالنذر

کار در کلاس

۱- موارد قلب در آیات زیر پیدا کنید:

الف) ﴿ كَلَّا لَيُنۢبَذَنَّ فِي ٱلۡحُطَمَةِ ﴿٤﴾ ﴾

ب) ﴿ بِأَيِّ ذَنۢبٖ قُتِلَتۡ ﴿٩﴾ ﴾

ج) ﴿ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ﴿٧﴾ ﴾
د) ﴿ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ ﴾

کار در خانه

۱- منظور از قلب در تجوید چیست؟
۲- دو مثال برای قلب بیابید.

اخفاء

(اخفاء) : یعنی پنهان ساختن نون ساکن یا تنوین.

هنگامی که بعد از نون ساکن یا تنوین یکی از حروف (ص ، ذ ، ث ، ک ، ج ، ش ، ق ، س ، د ، ط ، ز ، ، ف ، ت ، ض ، ظ) قرار گیرد نون ساکن یا تنوین باغنه در حرف بعدی پنهان می شود.

مثال برای نون ساکن:

مِّن جُوعٍ ، عَن صَلَاتِهِمْ ، مِّن سِجِّيلٍ ، أَنزَلَ ، فَانطَلَقُواْ ، مِن
كُلِّ ، ٱلْمَنفُوشِ ، أَنتُمْ ، فَانصَبْ ، عِندَهُ ، .

مثال برای تنوین:

يَوْمِئِذٍ ثَمَٰنِيَةَ ، نَارًا ذَاتَ ، كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ، نَاصِيَةٍ كَٰذِبَةٍ ، ذَرَّةٍ شَرًّا
، صَبْرًا جَمِيلًا ، سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا .

توجه: غیر از حروف یرملون و حلق و « با » بقیه‌ی حروف الفبا حروف اخفاء هستند.

کار در کلاس

سوره‌ی حدید را تلاوت کرده و موارد اخفاء را در آن بیابید.

کار در خانه

شعر زیر را حفظ کنید:

تنوین و نون ساکنه حکمش بدان ای هوشیار
در یرملون ادغام کن در حروف حلق اظهار کن
در نزد « با » به « میم » در ما بقی اخفاء بیار

درس ۵

احکام میم ساکنه

میم ساکن سه حکم دارد که عبارتند از:

الف) ادغام　　　ب) اخفاء　　　ج) اظهار

الف) ادغام

میم ساکن فقط در « م » ادغام می شود، مانند:

جَآءَهُم مُّنذِرٌ ، لَهُم مَّا يَشَآءُونَ ، وَٱللَّهُ مِن وَرَآئِهِم مُّحِيطٌ ، أَلَا يَظُنُّ أُوْلَـٰٓئِكَ أَنَّهُم مَّبۡعُوثُونَ

ب) اخفاء

میم ساکن فقط در نزد حرف « ب » اخفاء می شود.

مثال:

﴿ إِنَّ رَبَّهُم بِهِمۡ يَوۡمَئِذٖ لَّخَبِيرُۢ ۝١١ ﴾

﴿ لَّوۡلَا يَأۡتُونَ عَلَيۡهِم بِسُلۡطَٰنِۭ بَيِّنٖ ﴾

﴿ فَلۡيَأۡتِكُم بِرِزۡقٖ مِّنۡهُ ﴾

﴿ يَدۡعُونَ رَبَّهُم بِٱلۡغَدَوٰةِ ﴾

نکته

در ادغام و اخفاء میم ساکن باید غنه را رعایت کرد

کار در کلاس

۱- موارد ادغام و اخفاء میم ساکن را در سوره‌ی نوح بیابید.

کار در خانه

۱- ادغام میم ساکن چه وقت صورت می گیرد؟ مثال بزنید.
۲- اخفاء میم ساکن چه وقت صورت می گیرد؟ مثال بزنید.
۳- میم ساکن چند حکم دارد؟ آنها را نام ببرید.
۴- دو مثال برای ادغام و دو مثال برای اخفاء میم ساکن بزنید.

اظهار

هر گاه بعد از میم ساکن یکی از (حروف الفبا) بغیر از « م » و « ب » قرار گیرد حرف میم اظهار می شود مانند:

﴿ وَلَآ أَنتُمْ عَـٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٣﴾ ﴾ ، ﴿ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧﴾ ﴾ ، ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ لَا تَرْفَعُوٓا۟ أَصْوَٰتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ ٱلنَّبِىِّ وَلَا تَجْهَرُوا۟ لَهُۥ بِٱلْقَوْلِ كَجَهْرِ
بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَـٰلُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ ﴾

توجه داشته باشید هنگامی که بعد از میم ساکن حرف « واو » یا « فاء » قرار می گیرد در اظهار میم ساکن باید دقت بیشتری کرد.

مانند: ﴿ نَّحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ ءَامَنُوا۟ بِرَبِّهِمْ
وَزِدْنَـٰهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ ﴾

کار در کلاس

۱- شدیدترین حالتهای اظهار میم ساکن چه وقت است؟ برای هر کدام مثال بزنید.

۲- (آیات ۱ تا ۲۷ سوره‌ی الکهف) را تلاوت نموده و حکمهای ادغام ، اظهار و اخفاء میم ساکن را در آن پیدا کنید.

کار در خانه

۱- اظهار میم ساکن چه وقت صورت می گیرد؟

۲- سه مثال برای اظهار میم ساکن پیدا کنید.